

PAPER DETAILS

TITLE: Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi

AUTHORS: Gülsah METE

PAGES: 492-509

ORIGINAL PDF URL: <https://www.anadiliegitimi.com/tr/download/article-file/1604903>

Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi

*Gülşah METE**

Öz

Bu araştırma ile sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın bir başka amacı ise, öğrencilerin; cinsiyet, aile yapısı, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim düzeyi, okuma alışkanlığı, spor / sanat eğitimi alma (veya bu tür etkinliklere katılma), Türkçe dersi başarıları gibi özellikleri ile eleştirel düşünme düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Nicel araştırma yaklaşımlarından biri olan betimleyici ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı çalışma, 2020-2021 eğitim öğretim yılı ilk yarı yılında Muğla'da öğrenim gören 237 sekizinci sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, Görücü (2014) tarafından geliştirilen Eleştirel Düşünme Ölçeği ile toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada ulaşılan bulgular; sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşüncelerinin orta düzeyde olduğu, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin anne eğitim düzeyi, okuma alışkanlığı, spor / sanat eğitimi alma (veya bu tür etkinliklere katılma) ve Türkçe dersi başarılarına göre anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel düşünme, Türkçe dersi, anlama becerileri, anlatma becerileri, 21. yüzyıl becerileri

Examining The Secondary School Students' Critical Thinking Skills

Abstract

This research aims to analyze the 8th grade students' critical thinking skills, and also to determine if there is any relationship between their capability levels in critical thinking and the variables as gender, family type, the number of siblings, the parents' education status, socio-economic status, reading habit, taking/attending a sports or art course, Turkish course achievements. The quantitative correlational method was employed with the participation of 237 eighth graders in Muğla during the fall of the academic years 2020-2021. The data were obtained through The Critical Thinking Scale developed by Görücü (2014) and they were analyzed by using the SPSS program. According to the findings, the eighth graders were at the medium level of capability in terms of critical thinking skills, and there was a positive relationship between their capability levels and their mother's education status, economic status, reading habits, sport and art events/courses, and Turkish course achievements.

Keywords: Critical thinking, Turkish course, comprehension skills, expression skills, 21st-century skills

Giriş

Eleştirel düşünme; özgür toplumların değişmesinde, gelişmesinde ve ilerlemesinde önemli bir yere sahiptir çünkü toplumu oluşturan bireylerin hayatı anlaması, yorumlaması, karşılaştığı problemleri çözmesi ve karar vermesi eleştirel düşünme sayesinde olur. Araştıran, sorgulayan, karar verebilen, yaratıcı ve eleştirel düşünen, karşılaştığı problemleri çözebilen bireyler, 21. yüzyıl becerilerine sahiplerdir. Doğru bilgiye ulaşip onu kullanmayı sağlamada önemli yere sahip olan

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Karaman, gulsahmete@kmu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0979-1630>

eleştirel düşünme 21. yüzyıl becerileri içerisinde yer almaktadır (P21, 2015). Eleştirel düşünme Hudgins ve Edelman (1986)'a göre, bir konu veya düşünce hakkında başkalarının sonuçlarını kabul etmeden önce onlardan kanıt isteme ve onları desteklemede kanıt sağlama durumu; Sternberg (1999)'e göre ise bireylerin problemleri çözerken kullandıkları bilişsel süreçler, stratejiler ve sunumlardır. Eleştirel düşünme, bilişsel süreçlerimizin farkında olarak başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutup, öğrendiklerimizi bilerek uygulayıp olayları anlamlandırdığımız etkili, zihinsel süreçtir (Cüceloğlu, 1995). Kısaca eleştirel düşünme; tanımlama, kavrama, analiz etme, değerlendirme, sentez ve karar verme gibi zihinsel süreçleri ve etkinlikleri içeren bir düşünme türüdür. Bireyin özgür ve kendine özgü olması, karşılaştığı sorunlara çözüm üretmesi, doğru kararlar alması, hem kendine hem de bağlı bulunduğu topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesi için eleştirel düşünme becerisine sahip olması gerekir. Eleştirel düşünme becerisi öğrenilebilen ve hayatın her döneminde geliştirilebilen bir beceridir (Demirel, 2007). Birey bu beceriyi ne kadar erken öğrenir ve geliştirirse hayata o kadar hazır olur. Eleştirel düşünme becerisinin öğrenilmesi ve geliştirilmesini etkileyen pek çok faktör vardır. Bunlar bireyin kendisiyle ilgili olabileceği gibi ailesi, çevresi ve öğrenim hayatıyla da ilgili olabilir (Basmaz, 2017). Eleştirel düşünme becerisine sahip olup olmama durumu ise bireyin hem sosyal yaşamını hem de eğitim öğretim sürecini etkileyebilir (Ay ve Akgöl, 2008). Bilgiye ulaşan, bilgiyi üreten ve kullanan, analitik ve eleştirel düşünen, yaratıcı, öz güveni yüksek bireyler yetiştirmek; gerek Millî Eğitim Bakanlığının genel amaçları gerekse Türkçe Öğretim Programı (MEB, 2019)'nın özel amaçları arasında yer almaktadır. Bu çalışma ile; öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine ne düzeyde sahip olduğu ve bu durumun öğrencilerin Türkçe dersi akademik başarılarını nasıl etkilediği, eleştirel düşünme becerisinin öğrencinin hangi özellikleri ile ilgili olduğunu ortaya çıkarmak ve elde edilen sonuçlara göre çözüm önerilerinde bulunmak amaçlanmaktadır.

Türkçe Eğitiminde Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme, günümüzde, eğitim ve öğretim sürecindeki uygulama yöntemleri arasında yer alan sıradan bir seçenek değil, sürecin olmazsa olmaz bir parçasıdır. Eleştirel düşünebilen ve hayatının her aşamasında ve her koşulda etkin kararlar alabilen bireyler yetiştirmek eğitim sisteminin temel amaçlarından biridir. 21. yüzyılın çağdaş bireyi; bilgiye nasıl ulaşacağını bilen, ulaştığı bilgiyi sorgulayan, hayatında uygulayan, kendine yetebilen ve kendini gerçekleştiren bireydir. Ennis (2011)'e göre eleştiren, sorgulayan, analitik düşünebilen, etkin kararlar alabilen bireyler, aynı zamanda bulunduğu toplumu da geliştirir, değiştirir ve ileriye taşır. Eleştirel düşünme becerisine sahip bireylerden oluşan toplumda demokrasi, insan haklarına saygı, hoşgörü ve empati kalıcı olarak yerleşir ve toplumun üyeleri arasında etkili iletişim hâkim olur (Akınoğlu, 2003). Bu durumlar da toplumu çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırır.

Eleştirel düşünme becerisi küçük yaşlardan itibaren kazanılabilen ve geliştirilebilen bir beceridir. Bu becerinin edinilmesinde çocuğun bulunduğu sosyo-kültürel ortamın katkısı çok büyüktür. Aile, çevre, toplum ve öğrenim hayatında yapılan etkinliklere katılan çocuk, edindiği yaşantılarla eleştirel düşünme becerisini de geliştirir.

Yapılandırmacı anlayışın benimsendiği Türkçe eğitiminde bilgi öğrenciye doğrudan sunulmaz, bunun yerine öğrencinin bilgiyi oluşturmaya, anlamlandırması ve yaşantıya dönüştürmesi amaçlanır. Türkçe derslerinde; basılı materyaller ve çoklu medya araçları kullanılarak, açık uçlu soruların yer aldığı etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin özgün düşünceleri ve karşılaştıkları problemlere çözüm önerilerinde bulunmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylece öğrenciler bilgiyi oluşturacak, yapılandırabilecek, yorumlayabilecek ve geliştirebilecektir. Öğrencinin doğru bilgiye ulaşmasını sağlayan kaynakları bilmesi ve ulaştığı bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulaması, Türkçe Öğretim Programı ile kazandırılmak istenen davranışlardır (MEB, 2019). Öğrencinin karşılaştığı sorunlara farklı çözümler üretmesi, belirli ölçütlere göre sıralama yapması, konu ya da düşüncedeki benzerlik ve farklılıkları tespit etmesi, okuduğu metne farklı başlıklar üretmesi, bağlamdan yola çıkarak kelime, kelime grubu ve metni anlamlandırması, eleştirel okuması, okuduğunu anlayarak sorgulaması ve değerlendirmesi (Karadüz, 2010; Aydın, 2017) de Türkçe dersi ile kazandırılmaya çalışılan 21. yüzyıl becerilerindendir.

Dil becerilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan eleştirel düşünmeye Türkçe Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) hem anlama hem de anlatma becerilerinde yer verilmiştir. Düşüncenin ve öğrenmenin temel aracı olan dil eğitiminin eleştirel ve yaratıcı olarak yapılması, dil becerilerini geliştirirken aynı zamanda eleştirel ve yaratıcı düşünmenin de gelişmesini sağlar (Cevher, 2008).

Dil becerilerinin anlama boyutu içerisinde yer alan dinleme ve okuma sürecinde, öğrencinin eleştirel dinleme / izleme ve okuma becerisine sahip olmasının önemli bir yeri vardır. Bu becerilere sahip öğrenciler; dinlediklerini / izlediklerini ve okuduklarını yorumlar, sorgular, eleştirir, değerlendirir, sonuçlar çıkarır, karşılaştığı problemlere çözümler üretir, onların gerçek hayatta karşılığını bulmaya çalışır ve yaşantıya dönüştürür (Aşılıoğlu, 2008). Böylece öğrencilerin edindiği bilgiler kalıcı hâle gelir. Öğrenci dinlediklerinin / izlediklerinin ve okuduklarının doğruluğunu sorgular, araştırır ve etkili bir sonuca ulaşır (Aydın, 2017). Dilin kurallarını ve söz varlığının zenginliğini yansıtan ve düşünce bakımından güçlü olan edebi ve bilimsel metinleri eleştirel bakış açısı ile ele almak eleştirel düşünmenin gelişmesini sağlar (Ateş, 2013). Öykü, roman, destan, efsane, fabl gibi öyküleyici metinlerin ve deneme, makale, fıkra, haber yazısı gibi bilgilendirici metinlerin kullanıldığı Türkçe derslerinde bu metinlerin eleştirel, sorgulayıcı, yaratıcı şekilde ele alınması öğrencilerde eleştirel düşünmenin gelişmesini sağlar. Metinlerdeki kurgu ile kendi gerçek yaşamı arasında ilişki kurmaya çalışan öğrenci çıkarımda bulunur, anlam kurma sürecine girer, yeni bilgi ve yaşantıları önceki deneyimleri ile karşılaştırır, bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit eder ve böylece öğrenimi kalıcı olur (Karasakaloğlu ve Bulut, 2012). Ayrıca yazarın metni yazma amacının ve mesajının farkına varır. Eleştirel düşünebilen öğrenciler metni, yazarın kaleme alma amacından etkilenmeden analiz edebilir ve bu düşüncüyü kendi düşüncesi ile harmanlayarak bir senteze ulaşabilir. Eleştirel düşünen ve metni eleştirel okuyan öğrenci, metnin derin yapısına girerek yüzey yapıdaki anlamdan öte anlamlar arar, bunları sorgular ve yeni anlamlar elde eder. Yani eleştirel düşünen ve okuyan öğrenci metni sorgular, karşılaştırır ve karar verir.

Öğrencinin eleştirel düşünme becerisinin gelişmesi sahip olduğu kelime dağarcığının zenginliğine de bağlıdır. Öğrencinin hâlihazırda bildiği kavramlar, onun metni anlamlandırmasında doğrudan etkilidir (Başoğlu ve Mutlu, 2012). Öğrenci ne kadar çok kavram bilirse düşüncesi o kadar gelişir bu da eleştirel düşünmesini kolaylaştırır. Türkçe Öğretim Programı (MEB, 2019)'nda Türkçe derslerinde kullanılan edebi ve bilimsel metinlerin söz varlığı açısından zengin olmasına, kelimelerin bağlamdan hareketle anlamlandırılmasına vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle Türkçe derslerindeki söz varlığı çalışmaları gerek Türkçenin zenginliğini öğretme, gerekse eleştirel düşünme becerisini geliştirme bakımından büyük önem taşımaktadır. Eleştirel düşünen öğrenci, kelimelerin çok anlamlılığine dikkat eder ve gerçek yaşamda karşılığını bulur (Demir, 2017).

Anlatma becerileri arasında sayılan eleştirel konuşma ve eleştirel yazma becerilerine sahip olan öğrenciler, etkili iletişim kurabilen, iş birliği yapabilen ve grupla çalışmalarda başarılı olabilen bireylerdir. Öğrenciler, eleştirel düşünmenin sağladığı demokratik ortamlarda olay ve durumlara tarafsız bakar, yorum yapar, problemlere çözümler üretir, özgün fikirler geliştirirler (Allison, 1993). Bu özgün fikirlerden sözlü ve yazılı ürünler ortaya çıkar. Türkçe derslerinde kullanılan tartışma, öyküleştirme, eleştirel konuşma, altı şapka tekniği, beyin fırtınası, münazara, dramatizasyon, örnek olay gibi yöntem ve teknikler eleştirel konuşma ve yazmaya da katkı sağlamaktadır (Karadüz, 2010). Metni tamamlama, yeni başlıklar bulma, özgün metinler oluşturma gibi etkinlikler de bireyin kendini özgür hissetmesine ve yaratıcı fikirler ortaya çıkarmasına yardımcı olur. 21. yüzyıl becerileri sayesinde anlama ve anlatma becerileri gelişen öğrencilerin aynı zamanda düşünme becerileri de gelişir. Dil, düşüncüyü geliştirirken gelişen düşünce de dil becerilerinin yetkin olmasını sağlar. Düşünme ve anlamlandırma dilin hem öğrenilmesinde hem de kullanılmasında sürekli olarak etkin süreçlerdir. Dil becerilerine sahip öğrenciler, manevi ve kültürel değerler ile bağ kurar, evrensel değerlere hoşgörü ile yaklaşır, kendi kültürünü evrensel hâle getirir.

Türkçe dersinde önemli bir yere sahip olan eleştirel düşünme becerisinin, ortaokulda öğrenim gören öğrencilerde ne düzeyde bulunduğunu, bu beceriyle ilişkili faktörlerin neler olduğunu belirlemek bu araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Değişkenler; eleştirel düşünme üzerine yapılan araştırmalar (Akbiyık ve Seferoğlu, 2006; Akdan, 2016; Aral, 2005; Ay ve Akgöl, 2008; Bağcı ve Şahbaz, 2012; Coşkun, 2003; Demir, 2017; Güngör, 2005; Kurnaz, 2007; Özdemir, 2005;

Yılmaz Özelçi, 2012; Yavuz, 2019; Yıldırım Döner, 2020) ve iki alan uzmanının görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Yukarıda belirtilen amaca ulaşmak için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ne düzeydedir?
2. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, aile yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, aile gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
8. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, okuma alışkanlığına sahip olup olmama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
9. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, spor etkinliği veya sanatsal etkinlik eğitimi alma / katılma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
10. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, bir önceki döneme ait Türkçe dersi başarı notuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın modeli betimleyici ilişkisel tarama modelidir. Araştırma, sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile bazı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Betimsel istatistik, bir örneklem üzerinde elde edilen verileri kullanarak katılımcıların özelliklerini betimlemeyi amaçlayan süreç olarak tanımlanmıştır (Büyüköztürk, 2010; Creswell, 2019; Karasar, 2011). Verilerin değerlendirilmesi bakımından ölçme, veri işleme, istatistiki yöntemlerle betimleme kullanıldığından bu araştırma nicel bir çalışmadır.

Örneklem / Araştırma grubu

Bu araştırmanın evrenini Muğla'da öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından, örneklem alma yoluna gidilmiştir. Evrenden rastgele örnekleme yöntemi ile çalışmanın örneklem grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın örneklemini 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz döneminde Muğla'da, devlet okullarında öğrenim gören 237 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilere ait bazı demografik bilgiler (cinsiyet, aile yapısı, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, aile gelir düzeyi, okuma alışkanlığına sahip olup olmama durumu, spor etkinliği veya sanatsal etkinlik eğitimi alma / katılma durumu) ve Türkçe dersi akademik başarıları gibi değişkenler "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir. Bu formla elde edilen bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1.

Kişisel Bilgi Formundaki Değişkenlerin Frekans Analizi

		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kız	128	54
	Erkek	109	46
Aile Yapısı	Çekirdek Aile	210	88,6
	Geniş Aile	27	11,4

Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi

Kardeş Sayısı	0	13	5,5
	1	93	30,2
	2	72	30,4
	3	48	20,3
	4 ve üzeri	11	4,6
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar Değil	4	1,7
	İlkokul	86	36,3
	Ortaokul	60	25,3
	Lise	61	25,7
	Lisans	26	11
	Yüksek L.	0	0
	Doktora	0	0
Baba Eğitim Düzeyi	Okuryazar Değil	1	0,4
	İlkokul	81	34,2
	Ortaokul	42	17,7
	Lise	79	33,3
	Lisans	31	13,1
	Yüksek L.	3	1,3
	Doktora	0	0
Aile Gelir Düzeyi	Asgari ücret altı	55	23,2
	2800-4000 TL	101	42,6
	4001-6000 TL	49	20,7
	6001-8000 TL	21	8,9
	8001 üstü TL	11	4,6
Okuma Alışkanlığı Olup Olmama Durumu	Evet	173	73
	Hayır	64	27
Spor E. ve Sanatsal E. Eğitimi Alma / Katılma Durumu	Evet	129	54,4
	Hayır	108	45,6
Türkçe Dersi Başarı Notu	5	166	70
	4	42	17,7
	3	28	11,8
	2	0	0
	1	1	0,4
Toplam		237	100

Cinsiyet değişkeni birçok araştırmada önemli bir faktör olarak kendini gösterir. Bu araştırmanın örnekleminde yer alan kız (128) ve erkek (109) öğrencilerin sayılarının nispeten dengeli olması nedeniyle katılımcılarda bu değişken açısından eşitlemeye gidilmemiştir. Bireyin küçük yaşlardan itibaren eleştirel düşünme becerisini edindiği düşünülürse bu becerinin edinilmesi ve öğrenilmesinin ailede başladığı söylenebilir. Bundan dolayı aile yapısı, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim durumu, ailenin gelir düzeyi bireyin eleştirel düşünmesine etki edebilir. Sekizinci sınıf öğrencilerinin aile yapılarının çekirdek aile yapısında (210) ve anne (86) ve baba (81) eğitim düzeyinin çoğunlukla ilkököl düzeyinde olduğu görülmektedir. Aile gelir düzeyinin 2800-4000 TL aralığında yoğunlaştığı, sekizinci sınıf öğrencilerinin çoğunda (173) okuma alışkanlığı olduğu ve spor ve sanatsal etkinliklere katılan öğrenci sayısının (129) yüksek olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçlarını Kişisel Bilgi Formu ve Görücü (2014) tarafından geliştirilen Likert tipi Eleştirel Düşünme Ölçeği oluşturmaktadır. Araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formunda; ortaokul öğrencilerinin cinsiyetlerini, aile yapılarını, kardeş sayılarını, anne ve

baba eğitim düzeylerini, aile gelir düzeylerini, okuma alışkanlığına sahip olup olmama durumlarını, spor etkinliği veya sanatsal etkinlik eğitimi alma / katılma durumlarını, bir önceki döneme ait Türkçe dersi başarı notunu belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

“Eleştirel Düşünme Ölçeği” 17 maddeden oluşmakta, 1’den 5’e kadar puanlanmaktadır. Ölçekte “2, 4, 9, 11 ve 12.” maddeler ters (olumsuz) maddelerdir. Ters maddelerin kodlaması olumlu maddelerin tam tersi (1, 2, 3, 4, 5) şeklindedir. Her madde “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “hiç katılmıyorum” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 17, maksimum puan 85, ölçeğin orta puanı ise 51’dir. Buna göre ölçeğin puan aralıkları ve düzeyler şu şekildedir (Görücü, 2014):

- 69 - 85 puan: Yüksek,
- 51 - 68 puan: Orta,
- 35 - 50 puan: Düşük
- 17 - 34 puan: Çok düşük

İşlem / Verilerin Toplanması

2020-2021 eğitim öğretim yılında Muğla’da eğitim gören, araştırmaya katılım sağlamak isteyen, ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinden veriler toplanmıştır. Covid-19 salgını nedeniyle okullarda yüz yüze eğitim yapılamadığından, ölçme aracı sanal ortama aktararak bir link üretilmiş ve bu link paylaşımı üzerinden ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerine ulaştırılmıştır. Ölçeğe, öğrencinin yanıtlamaya başlamadan önce göreceği şekilde bir bilgilendirme metni eklenmiştir. Bu metinde çalışmanın amacı ve ölçeğin nasıl yanıtlanacağına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, aşağıda açıklandığı şekilde sayısallaştırılmıştır. Ölçeğe ait maddeler “tamamen katılıyorum= 5”, “katılıyorum= 4”, “kararsızım= 3”, “katılmıyorum= 2”, “hiç katılmıyorum= 1 puan” olacak şekilde 5’ten 1’e doğru; Kişisel Bilgi Formu’ndaki ifadeler ise seçenek sayısına göre 1 puandan başlanmak üzere 1’er puanlık artış yapılarak kodlanmıştır. Eleştirel Düşünme Ölçeği’ndeki ters (olumsuz) maddeler ise 1’den 5’e doğru puanlanmıştır. Kodlanan tüm veriler, SPSS programına aktararak veri setleri oluşturulmuş ve analiz edilmiştir.

Araştırma analizinde öncelikle ölçekten elde verilerin normal dağılıp dağılmadığına ve varyansların homojenliğine bakılarak uygun olan istatistiksel işlemler yapılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği (Kolmogorov-Smirnov anlamlılık değeri= .076 >.05) tespit edilmiştir. Bu nedenle istatistiksel analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Parametrik testlerden “tek yönlü varyans analizi (ANOVA)” ve “bağımsız örneklem için t-testi” kullanılmış ve farkların kaynağı belirlenirken de varyanslar homojen olduğundan “Tukey testi” kullanılmıştır. Standart sapma, ortalama, frekans ve yüzde değerleri de hesaplanmıştır. Verilerden elde edilen sonuçlar $p < .05$ anlamlılık düzeyi dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Ölçeğin toplam Cronbach Alfa değeri Görücü (2014) tarafından $\alpha = 0,70$ olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise Cronbach Alfa değeri, $\alpha = 0,79$ ’dur. α (alpha) katsayısı; $0,00 \leq \alpha \leq 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir, $0,40 \leq \alpha \leq 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir, $0,60 \leq \alpha \leq 0,80$ ise oldukça güvenilir, $0,80 \leq \alpha \leq 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir (Tavşancıl, 2006). Bu ölçütlere göre araştırmada kullanılan eleştirel düşünme ölçeğinin güvenilir olduğu söylenebilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. Veri toplamaya başlamadan önce ortaokul öğrencilerinden “gönüllülük ve rıza onayı” alınmıştır.

Etik Kurul İzni

Kurul adı = Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu

Karar tarihi= 22.02.2021

Belge sayı numarası= E-6193

Bulgular

Bu araştırmanın bulguları ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin belirlenmesi ve bu becerilerinin cinsiyet, aile yapısı, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim düzeyi, okuma alışkanlığına sahip olup olmama durumu, spor etkinliği veya sanatsal etkinlik eğitimi alma / katılma durumu, bir önceki döneme ait Türkçe dersi başarı notu değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin istatistiksel değerlendirmelerden oluşmaktadır.

Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyine Yönelik Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin uygulanan ölçekten aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 64,16'dır. Görücü'nün (2014) belirlediği eleştirel düşünme düzeyi puan aralığına göre ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri orta düzeydedir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t-testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için de Levene testinden yararlanılmış ve varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = 2.48$, $p > .05$).

Tablo 2.

Eleştirel Düşünme Ölçeği Toplam Puanların Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	Sd	t	p
Kız	128	64,64	7,54	235	1,02	.116
Erkek	109	63,59	8,29			

Örnekleme yer alan öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(235) = 1,02$, $p > .05$. Kız öğrencilerin eleştirel düşünme ölçeğinden aldıkları ortalama puan ($\bar{x} = 64,64$), erkek öğrencilerin ortalama puanına ($\bar{x} = 63,59$) oldukça yakındır. Buna göre öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilir. Bu bulgu, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde cinsiyetin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin aile yapısı değişkenine göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t-testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için yapılan Levene testi sonucu varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = 0.719$, $p > .05$).

Tablo 3.

Eleştirel Düşünme Ölçeği Toplam Puanların Aile Yapısına Göre t-Testi Sonuçları

Aile Yapısı	N	$\bar{x}$	S	Sd	t	p
Çekirdek aile	210	64,21	7,85	235	0,270	.397
Geniş aile	27	63,77	8,36			

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri aile yapısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(235) = 0,270$, $p > .05$. Çekirdek aile yapısına sahip

öğrencilerin eleştirel düşünme ölçeğinden aldıkları ortalama puan ($\bar{x} = 64,21$), geniş aile yapısına sahip öğrencilerin ortalama puanına ($\bar{x} = 63,77$) çok yakındır. Buna göre öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri ile aile yapıları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı söylenebilir. Bu bulgu, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde, sahip oldukları aile yapısının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için Levene testinden yararlanılmış ve varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = .991$, $p > .05$)

Tablo 4.

Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	247,211	4	61,803	0,991	,413	
Grupları içi	14463,372	232	62,342			
Toplam	14710,582278	236				

Tablo 4'e göre sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{4-232} = 0,991$ $p > .05$). Bu bulgu, öğrencilerin kardeş sayılarının, eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin anne eğitim düzeyine göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için Levene testi yapılmış ve varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = 9,109$, $p > .05$)

Tablo 5.

Anne Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	1996,684	4	499,171	9,109	,000	1-3, 1-4, 1-5, 2-3, 2-4, 2-5
Gruplar içi	12713,898	232	54,801			
Toplam	14710,582	236				

Tablo 5'e göre sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. ($F_{4-232} = 9,109$ $p < .05$). Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Ortalamalar arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için çoklu karşılaştırma testlerinden "Post Hoc Tukey testi" uygulanmıştır. Bu testin sonuçlarına göre annesi okuma yazma bilmeyen (1) ve ilkökul mezunu (2) olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri ile annesi ortaokul (3), lise (4), üniversite (5) mezunu olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre annesi ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri, annesi okuma yazma bilmeyen ve ilkökul mezunu olan öğrencilere göre daha yüksektir denilebilir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin baba eğitim düzeyine göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için Levene testi yapılmış ve varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = 2,996$, $p > .05$)

Tablo 6.

Baba Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	895,923	5	179,185	2,996	,112	
Gruplariçi	13814,660	231	59,804			
Toplam	14710,582	236				

Tablo 6'ya göre sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{5-231} = 2,996$ $p > .05$). Bu bulgu, öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerinin, eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin aile gelir düzeyine göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için Levene testi yapılmış ve varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = 3,698$, $p > .05$)

Tablo 7.

Aile Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	881,627	4	220,407	3,698	,006	1-4, 1-5
Gruplariçi	13828,955	232	59,608			
Toplam	14710,582	236				

Tablo 7'ye göre sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile aile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($F_{4-232} = 3,698$ $p < .05$). Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri, aile gelir düzeyine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Ortalamalar arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için çoklu karşılaştırma testlerinden "Post Hoc Tukey testi" uygulanmıştır. Bu testin sonuçlarına göre aile gelir düzeyi asgari ücretin altında (1) olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri ile aile gelir düzeyi 6000-8000 TL (4) ve 8000 – üstü TL (5) olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre aile gelir düzeyi 6000 TL ve üstü olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri, aile gelir düzeyi asgari ücretin altında olan öğrencilere göre daha yüksektir denilebilir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Okuma Alışkanlığı Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığı değişkenine göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t-testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için yapılan Levene testi sonucu varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = .002$, $p > .05$).

Tablo 8.

Eleştirel Düşünme Ölçeği Toplam Puanların Okuma Alışkanlığına Göre t-Testi Sonuçları

Okuma Alışkanlığı Olup Olmama Durumu	N	$\bar{x}$	S	Sd	t	p
Var	173	65,73	7,53	235	5,31	.000
Yok	64	59,92	7,32			

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri okuma alışkanlığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t(235) = 5,31$, $p < .05$. Okuma alışkanlığı olan öğrencilerin eleştirel düşünme ölçeğinden aldıkları ortalama puan ($\bar{x} = 65,73$), okuma alışkanlığı olmayan öğrencilerin ortalama puanından ($\bar{x} = 59,92$) daha fazladır. Buna göre öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri ile okuma alışkanlıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir. Bu bulgu, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde okuma alışkanlığının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Spor ve Sanat Etkinliği Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin spor ve sanat etkinliği değişkenine göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t-testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 9’da verilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için yapılan Levene testi sonucu varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = .928$, $p > .05$).

Tablo 9.

Eleştirel Düşünme Ölçeği Toplam Puanların Spor ve Sanat Etkinliğine Göre t-Testi Sonuçları

Spor ve Sanat Etkinliğine Katılma Durumu	N	$\bar{x}$	S	Sd	t	p
Evet	129	65,15	8,14	235	2,12	.033
Hayır	108	62,98	7,45			

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri spor ve sanat etkinliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t(235) = 2,12$, $p < .05$. Spor ve sanat etkinliği eğitimi alan ya da bu etkinliklere katılan öğrencilerin eleştirel düşünme ölçeğinden aldıkları ortalama puan ($\bar{x} = 65,15$), spor ve sanat etkinliği eğitimi almayan ya da bu etkinliklere katılmayan öğrencilerin ortalama puanından ($\bar{x} = 62,98$) daha fazladır. Buna göre öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri ile spor ve sanat etkinliğine katılma durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir. Bu bulgu, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde spor ve sanat etkinliğine katılma durumlarının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Eleştirel Düşünme Düzeyinin Türkçe Dersi Başarı Notu Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin Türkçe dersi başarı notuna göre eleştirel düşünme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 10’da gösterilmiştir. Varyansların homojenliğini test etmek için yapılan Levene testi sonucu varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p = 6,775$, $p > .05$).

Tablo 10.

Türkçe Dersi Başarı Notuna Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
----------------------	--------------------	----	-----------------------	---	---	-----------------

Gruplararası	1180,303	3	393,434	6,775	,000	3-5, 4-5
Gruplarıçi	13530,279	233	58,070			
Toplam	14710,582	236				

Tablo 10'a göre sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile Türkçe dersi başarı notu arasında anlamlı bir bağlantı olduğu görülmektedir ($F_{3-233} = 6,775$ $p < .05$). Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri Türkçe dersi başarı notuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Ortalamalar arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için çoklu karşılaştırma testlerinden "Post Hoc Tukey testi" uygulanmıştır. Bu testin sonuçlarına göre Türkçe ders notu 3 ile 4 olan öğrenciler ile Türkçe ders notu 5 olan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre Türkçe ders notu 5 olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri 5'in altında olan öğrencilere göre daha yüksektir denilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri belirlenerek, eleştirel düşünme becerileri cinsiyet, aile yapısı, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim düzeyi, okuma alışkanlığı, spor / sanat eğitimi alma (veya bu tür etkinliklere katılma) durumları, Türkçe dersi akademik başarıları bakımından incelenmiştir.

Yapılan araştırmada ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri orta seviyede çıkmıştır. Eleştirel düşünme düzeyi ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin yüksek olduğu araştırmalar (Karabacak, 2011; Demir, 2006; Usta, 2019) bulunduğu gibi, bu araştırmadan elde edilen sonuca paralel şekilde orta düzeyde olan araştırmaların da (Saysal Araz, 2013; Görücü, 2014; Akar ve Kara, 2016; Ocak ve Kutlu Kalender, 2017; Yavuz, 2019) mevcut olduğu görülmektedir. Ersoy ve Başer (2011) ve Kahraman (2008) yaptıkları araştırmalarda ilköğretim öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin düşük olduğu; Bakan (2010) ve Akar (2007) ise ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Cinsiyet değişkeni ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinde etki göstermemektedir. Allison (1993) üç, dört ve beşinci sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırmada cinsiyet değişkeninin eleştirel düşünme üzerinde etkisi olmadığını belirtmiştir. Cevher (2008) çalışmasında, eleştirel düşünme becerisi üzerinde cinsiyetin etkili olmadığını bulmuştur. Aydın'ın (2017) çalışmasında da cinsiyet faktörünün ortaokul altıncı sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri üzerinde etkili olmadığı belirtilmiştir. Yavuz (2019) ve Bayındır (2015) cinsiyet değişkeninin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Literatürdeki bu çalışmalar araştırmanın sonucu ile paralellik göstermekle birlikte cinsiyet değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur. Özmutlu, Gürler, Kaymak ve Demir (2014) ve Küçükbatman (2018) çalışmalarında kız öğrencilerin eleştirel okuma becerilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ay ve Akgöl (2008) araştırmalarında kız öğrencilerin eleştirel düşünme güçlerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Sadioğlu ve Bilgin (2008) ile Usta (2019) araştırmalarında eleştirel düşünme becerisinde kız öğrenciler lehine anlamlılık bulmuştur.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde sahip oldukları aile yapısının bir etkisi yoktur. Yani öğrencinin çekirdek ailede ya da geniş ailede olması eleştirel düşünme düzeyini etkilememektedir. Kardeşi olan öğrenci, aile içinde hem farklı deneyimlere şahit olur hem de farklı bakış açıları kazanabilir. Araştırmada ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme beceri düzeyleri ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında yapılan çalışmalarda da bu sonuca benzer olarak, kardeş sayılarının öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinde etkili olmadığını belirten bulgular vardır (Öztürk, 2013; Yüksekbilgili, 2019; Özgün, 2019; Usta 2019). Kahraman (2008) ise araştırmasında kardeş sayısı arttıkça öğrencilerin eleştirel düşünme beceri düzeylerinin düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım Döner (2020) ise kardeş sayısının eleştirel düşünme düzeyi üzerinde olumlu etkisinin olduğunu, tek çocuk ve bir kardeşi olan

öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin birden fazla kardeşe sahip olan öğrencilere oranla daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde, anne eğitim düzeylerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Özellikle annesi okuma yazma bilmeyen ve ilkökul mezunu olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri, annesi ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerine göre daha düşüktür. Anneleri üniversite eğitimi almış olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri ise en yüksek seviyededir. Çocuğun eğitiminde ve ana dilini öğrenmesinde ebeveynlerin özellikle annenin önemli bir yeri vardır. Çocuğun evde iken öğrendiği bilgileri paylaştığı, bilmediklerini sorduğu ya da bilgilerin güvenilirliğini sorguladığı ilk kaynakların anne ve baba olduğu düşünülürse anne eğitiminin önemi yadsınamaz. Annenin eğitim düzeyi ne kadar yüksek olursa; anne çocuğa destek olmada, rehberlik etmede, sosyal ve kültürel etkinliklere yönlendirmede, okuma alışkanlığı kazandırmada o kadar çok katkı sağlar diyebiliriz. Araştırma ile bu konuda ulaşılan sonuca benzer olarak anne eğitim düzeyinin eleştirel düşünme üzerinde etkili olduğunu destekleyen pek çok çalışma vardır (Kahraman, 2008; Görücü, 2014; Turabik ve Gün, 2016; Özgün, 2019; Usta, 2019; Kıran, 2019).

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinde baba eğitim düzeyinin etkili olmadığı tespit edilmiştir. Baba eğitim düzeyinin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünmelerinde etkili olmadığını Bakan (2010), Sadioğlu ve Bilgin (2008), Yüksekbilgili (2019), Görücü (2014) ve Özgün (2019) de yaptıkları çalışmalarda belirtmişlerdir. Özmutlu, Gürler, Kaymak ve Demir (2014) araştırmalarında ortaokul öğrencilerinin baba eğitim düzeyi ile eleştirel okuma becerisi arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yavuz (2019) anne baba eğitim düzeyinin öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri üzerinde bir etkisinin olmadığını; Altuğ (1995) ve Oflas (2009) ise anne ve baba eğitim düzeyinin eleştirel düşünme düzeyi üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ile aile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ailesinin gelir düzeyi, öğrencinin bilgiyi edineceği ve onu anlamlandıracağı kaynaklara ulaşmasında doğrudan etkilidir. Gelir düzeyinin, öğrencinin sadece akademik anlamda gelişmesinde değil, spor ve sanat etkinliklerine katılımında ya da bu alanlarda eğitim almasında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Yine, öğrencinin okuma alışkanlığı kazanması için farklı kitap ve yayın türlerini edinmesinde de aile gelir düzeyi etkilidir. Karabacak (2011) çalışmasında sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin eleştirel düşünmelerine olumlu etki yaptığını belirtmiştir. Oflas (2009) çalışmasında aile gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin de arttığını belirtmiştir. Cheung, Rudowicz, Lang, Yue ve Kwan (2001) tarafından yapılan çalışmada ise sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin akademik başarıları ve eleştirel düşünmelerine etkisi ortaya konulmaktadır. Bu çalışmaya göre yüksek gelirli ekonomik yapıya sahip ailelerin çocuklarının, düşük gelirli ekonomik yapıya sahip ailelerin çocuklarına göre eleştirel düşünme düzeyleri daha yüksektir. Kahraman (2008) çalışmasında aile gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin de arttığını belirtmiştir. Bu çalışmayı Akar'ın (2007) ve Kıran'ın (2019) çalışmalarındaki sonuç da desteklemektedir. Bakan (2010) ve Cevher (2008) ise ekonomik durumun ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinde etkili olmadığını belirtmiştir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ile okuma alışkanlıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Özmutlu, Gürler, Kaymak ve Demir (2014), araştırmalarında kitap okuma sayısı ile eleştirel okuma becerisi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtirken Cevher (2008) bu değişkenler arasında bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Kıran (2019) çalışmasında 4. sınıf öğrencilerinin okudukları hikâye kitap sayısı arttıkça eleştirel düşünme düzeylerinin de arttığını; Görücü (2014) okuma alışkanlığına sahip öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin yüksek olduğunu; Basmaz (2017) evdeki kitap sayısının öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Usta (2019) ve Yıldırım Döner (2020) yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin okudukları kitap sayıları arttıkça ve okuma alışkanlıkları geliştikçe eleştirel düşünme düzeylerinin de arttığını belirtmişlerdir. Özdemir'e (2005) göre eleştirel düşünme okumanın önemli bir parçasıdır hatta okuma üzerinde etkili olan bir yetkinlik alanıdır. Eleştirel düşünme, okuma tutumu ve düzeyiyle yakından ilişkilidir. Kitap okumaktan hoşlanan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri daha yüksektir

(Koçak, Kurtlu, Ulaş ve Epçaçan, 2015). Kitap ve farklı yayın türlerini okuma, öğrencinin hem okuma becerisini geliştirir hem de ona okuma alışkanlığı kazandırır. Okuma alışkanlığı olan öğrencilerin kelime hazineleri de zengindir. Eleştirel düşünmeyi sağlayan en önemli unsurlardan biri kavram bilgisidir. Öğrenci ne kadar çok kavram bilirse eleştirel düşünmesi de o kadar kolay olur. Bu düşünce, bu araştırma ile elde edilen, okuma alışkanlığına sahip olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin yüksek olması sonucunu desteklemektedir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, spor etkinliği veya sanatsal etkinlik eğitimi alma / katılma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Basmaz (2017) çalışmasında sinema ya da tiyatroya gitme sıklığının öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini etkilediğini tespit etmiştir. Kürüm (2002) ve Yıldırım Döner (2020) çalışmalarında sosyal etkinliklere katılım gösteren öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin yüksek düzeyde olduğunu belirtmektedirler. Liu ve Tan (2019) araştırmalarında sosyal etkinliklerden ilkökul ve ortaokul öğretiminde yararlanılmasının öğrencilerin öğrenme faaliyetlerini geliştirebileceğine vurgu yapmışlardır.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, bir önceki döneme ait Türkçe dersi başarı notu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Anlama ve anlatma becerilerini kazandırmayı ve geliştirmeyi amaçlayan Türkçe derslerinde öğrencilerin başarılı olması, onların eleştirel düşüncelerini de olumlu etkilemektedir. Dil gelişimi ile düşünce gelişiminin birbirlerini doğrudan etkiledikleri gerçeğinden hareketle, Türkçe dersiyle kazandırılmaya çalışılan becerileri edinen öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine de sahip olacağı söylenebilir. Öğrencilerin Türkçe dersi başarı notları yükseldikçe eleştirel düşünme düzeyleri de artmaktadır. Karabacak (2011) ve Usta (2019) araştırmalarında Türkçe ders başarıları yüksek olan öğrencilerin eleştirel düşünme beceri düzeylerini de yüksek bulmuştur. Yavuz (2019) yaptığı araştırmada Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan sekizinci sınıf öğrencilerinin orta düzeydeki eleştirel düşünme becerilerini ve bu beceri ile doğru orantılı olarak artacak olan Türkçe dersi başarı notunu arttırmak için eleştirel dinleme, eleştirel konuşma, eleştirel okuma ve eleştirel yazma etkinlikleri yaptırılabilir. Türkçe derslerinde yapılacak söz varlığı çalışmaları ile öğrencilerin kelime ve kavram bilgileri artacağından eleştirel düşünme düzeyleri de artacaktır. Anne eğitim düzeyinin eleştirel düşünme üzerinde etkisi düşünüldükçe geleceğin anneleri olacak kız çocukların eğitim öğretimine özellikle dezavantajlı bölgelerde daha fazla önem verilebilir. Öğrencilerin okuma becerilerinin gelişmesi ve okuma alışkanlığı kazanmaları için, okuma etkinlikleri aracılığıyla, öğrencilerin farklı yayın türleri ile tanışması sağlanabilir. Öğrenilen bilgilerin yaşantıya dönüşmesi, öğrencilerin akademik alanda, spor ve sanat alanında çok yönlü gelişmesi ve sosyalleşmesi için farklı eğitim ve aktiviteler yapılabilir. Türkçe derslerinde veya serbest etkinlik zamanlarında; öğrencilerin kendi fikirlerini ifade etmelerine, düşüncelerini savunmalarına, bilgilerini sorgulamalarına imkân verecek uygun tartışma ortamları oluşturulabilir ve bu amaçlar için onların uygun kaynaklara ulaşmaları sağlanabilir. Açık uçlu sorularla anlaşılabilirliği arttırılan, söz varlığı bakımından zengin metinlerin Türkçe derslerinde kullanılması öğrencilerin eleştirel düşüncelerine katkı sağlayabilir. Aileler ve öğretmenler; değerlendirme, yorumlama, çıkarımda bulunma, analiz etme ve öz düzenleme boyutlarından oluşan eleştirel düşünme becerisini kazanabilmeleri için öğrencilere destek olabilir. Öğrencilerin bu becerilerini geliştirebilecekleri ortamlar oluşturulabilir. Benzer araştırmalar farklı yöntem, değişken ve katılımcılarla farklı alanlarda da yapılabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. Veri toplamaya başlamadan önce ortaokul öğrencilerinden “gönüllülük ve rıza onayı” alınmıştır.

Etik Kurul İzni

Kurul adı = Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu

Karar tarihi= 22.02.2021

Belge sayı numarası= E-6193

Yazarın Katkı Oranı

Bu araştırma, yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması

Bu araştırma kapsamında çıkar çatışması yaratacak herhangi bir durum söz konusu değildir.

Kaynaklar

- Akar, C. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme Becerileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akar, C. ve Kara, M. (2016). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin bazı değişkenlere göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(3), 1359-1369.
- Akbıyık, C. ve Seferoğlu, S. S. (2006). Eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik başarı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(32), s. 90-99.
- Akdan, O. (2016). *Türkçe Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin, Eleştirel Okuma Becerisine Etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Akinoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel düşünme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 7- 26.
- Allison, A. (1993). *Critical Thinking / Problem Solving Skills For The At-Risk Student*. (Unpublished doctoral dissertation). Northern Arizona University.
- Altuğ, B. (1995). *Gençlerde Anne-Baba Tutumunun İrdeleyici Düşünme ve Özdeğer Duygusu Gelişmesine Etkileri* (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi). Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Konya.
- Aral, H. (2005). *Devlet ve Özel Ortaöğretim Okullarında Öğretim Gören Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Aşılıoğlu, B. (2008). Bilişsel öğrenmeler için eleştirel okumanın önemi ve onu geliştirme yolları. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 1-10.
- Ateş, S. (2013). Eleştirel okuma ve bir beceri olarak öğretimi. *Turkish Journal of Education*, 2(3), 40-49.
- Ay, Ş. ve Akgöl, H. (2008). Eleştirel düşünme gücü ile cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 1(2), 65-75.
- Aydın, R. I. (2017). *Eleştirel Okuma ve Tartışarak Okuma Yöntemlerinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Düzeyine Etkisi (Muş İli Örneği)* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Bağcı, H. ve Şahbaz, N. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerileri üzerine bir değerlendirme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-12.
- Bakan, U. (2010). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersinin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Basmaz I. (2017). *Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Okuduğunu Anlama, Öğrenci, Aile ve Ev Ortamı Değişkenleri Bağlamında İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başoğlu, N. ve Mutlu, B. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitimine uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 983-998.

- Bayındır, G. (2015). *Critical Thinking Dispositions of Primary School Secondary Stage Students* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Büyükoztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cevher, Ö. (2008). *2006 Türkçe Programının İlköğretim 6. Sınıf Düzeyinde Eleştirel Düşünme Becerisine Etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Cheung, C. K., Rudowicz, E., Lang, G., Yue X. D. ve Kwan, A. SF. (2001). Critical thinking among university students: does the family background matter?, *College Student Journal*, vol. 35, no. 4, p. 577+.
- Coşkun, A. (2003). Çeşitli değişkenlere göre lise öğrencilerinin etkili okuma becerileri ve bazı öneriler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 101-130.
- Creswell, J. W. (2019). *Eğitim araştırmaları: nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (H. Ekşi, Çev.). İstanbul: Edam.
- Cüceloğlu, D. (1995). *İyi düşün doğru karar ver*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Demir, M. K. (2006). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler derslerinde eleştirel düşünce becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 155-169.
- Demir, R. (2017). *7. Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Okuma Becerileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ennis, R. (2011). Critical thinking: reflection and perspective part I. *Inquiry: Critical Thinking Across The Disciplines*, 26(1), 4-18.
- Ersoy, E. ve Başer, N. (2011). İlköğretim ikinci kademede eleştirel düşünmenin yeri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Görücü, E. (2014). *Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları ile Eleştirel Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, A. (2005). Altıncı yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama stratejilerini kullanma düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 101-108.
- Hudgins, B. ve S. Edelman. (1986). Teaching critical thinking skills to fourth and fifth graders through teacher-led small group discussions. *Journal Of Educational Research*. 79(6), 333-342.
- Kahraman, T. (2008). *Eleştirel Düşünme Beceri Düzeyleri ile Öğrenci Algılarına Göre Öğretmenlerin Demokratik Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karabacak, H. (2011). *İlköğretim Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Karadüz, A. (2010). Dil becerileri ve eleştirel düşünme. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 1566-1593.
- Karasakaloğlu, N. ve Bulut, B. (2012). Kurmaca metinlerin eleştirel okuma becerisini geliştirme aracı olarak kullanılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 95-109.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kıran, M. S. (2019). *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Beceri Düzeyleri ile Okuduğunu Anlama Başarı Durumları Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Koçak, B., Kurtlu, Y., Ulaş, H. ve Epçaçan, C. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme düzeyleri ve okumaya yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Ekev Akademi Dergisi*, 61(61), 211-228.
- Kurnaz, A. (2007). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beceri ve İçerik Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerileri, Erişi ve Tutumlarına Etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Küçükbatman, L. (2018). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Algıları ile Sahip Oldukları Değerler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum).
- Liu, D. ve Tan, X. (2019). Incorporating social events into school curriculum: How it relates to student growth. *Educational Planning*, 26(1), 43-50.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı ilkökul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*, Ankara: MEB.
- Ocak, İ. ve Kutlu Kalender M. D. (2017). 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Kütahya ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1587-1600.
- Oflas, E. (2009). *İlköğretim Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme Becerisi Düzeyinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Özdemir, S. (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 297- 316.
- Özgün, A. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Demokratik Tutumlarına Etkisinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Nevşehir.
- Özmutlu, P., Gürler, İ., Kaymak, H. ve Demir, Ö. (2014). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(3), 1121-1133.
- Öztürk, Ç. (2013). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Süreç, Eleştirel Düşünme ve Yaratıcı Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sadioğlu, Ö. ve Bilgin, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 7(3), 814-822.
- Saysal Araz, Z. (2013). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Fen ve Teknoloji Okuryazarlık Düzeyleri ile Eleştirel Düşünme Düzeyleri Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Sternberg, R. J. (1999). *Nature of cognition*. Boston: M. I. T. Press.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- The Partnership for 21st Century Learning. (2015). Erişim adresi: <http://www.p21.org/>
- Turabik, T. ve Gün, F. (2016). The relationship between teachers' democratic classroom management attitudes and students' critical thinking dispositions. *Journal of Education and Training Studies*, 4(12), 45-57.
- Usta, M. (2019). *Sınıf Öğretmenleri ve İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Okuma-Anlama Düzeyleri ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yavuz, M. M. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ile Sosyal Bilgiler Dersindeki Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Yıldırım Döner, S. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Okuma Becerileri Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Yılmaz Özelçi, S. (2012). *Eleştirel Düşünme Tutumuna Etki Eden Faktörler: Sınıf Öğretmeni Adayları Üzerine Bir Çalışma* (Yayınlanmamış doktora tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yüksekbilgili, B. (2019). *İlköğretim 4.Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ile Matematik Başarılarının İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Extended Abstract

Introduction

Critical thinking skills have a crucial role in the development of the democratic societies. Critical thinking is an effective mental process in which we make inferences by not only applying consciously what we know but also being aware of both our cognitive processes and others' (Cüceloğlu, 1995). There is a positive relationship between critical thinking skills and language skills, which has been included in the Turkish language curriculum as critical listening, critical speaking, critical reading, and critical writing. Language education as the main means of thinking should be instructed critically and creatively, which enhances not only the language skills but also critical thinking skills and creativity (Cevher, 2008).

Listening and reading skills included in the comprehension skills play an important role in students' capabilities in critical listening/following and reading. Students with these skills interpret, question, evaluate, make inferences from what they listen and read, and also produce solutions to the problems they face by transferring them to the real-life, and then, they construct their own experiences (Aşiloğlu, 2008). Hence, retention of learning has been achieved. Students with critical speaking as one of the spoken production skills and critical writing skills are the individuals who can communicate effectively, collaborate successfully in groups. Students maintain objectivity, interpret, solve problems and generate novel ideas in the democratic environment provided by critical thinking skills (Allison, 1993). These novel ideas enhance authentic products in both verbal and written forms. The methods and techniques such as discussion, narrating, critical speaking, six thinking hats, brainstorming, debate, dramas, and case method used in Turkish courses contribute to the development of critical thinking skills (Karadüz, 2010). Also, the activities such as completing a text, finding an appropriate title, and writing creative texts assist students to produce creative ideas and feel free.

Method

The research aiming to analyze the eighth graders' critical thinking was designed as the quantitative correlational method. Thus, the main purpose of the research is to determine their capabilities in critical thinking and the relationship between their capabilities and the independent variables. The sample of the study included 237 eighth graders from public schools in Muğla during the fall of the academic years, 2020-2021. The instruments applied in the research were the students' information files and the Critical Thinking Scale, which is a 5 point Likert scale developed by Görücü (2014). The data were analyzed by utilizing the SPSS program.

For the data analyses, initially, the normality of the data distribution and homogeneity of the variance were checked. The normal distribution of the data was assumed (Kolmogorov-Smirnov p-value= .076 >.50), so the parametric tests were decided to conduct. From the parametric tests, "One-way ANOVA" and "Independent Sample T-Test" were conducted. Since the homogeneity of variance was met, "Tukey test" was used to determine the differences. Also, the standard deviations, mean, frequencies, and percentages were calculated. The findings were obtained by considering the significance level $p < .05$.

Result and Discussion

The eighth graders had a medium level of capability in critical thinking.

There is no significant difference between the students' capabilities in critical thinking and their gender. Similarly, Allison (1993) states the gender variable has no impact on the students' critical thinking skills in the research studying with third, fourth, and fifth graders.

The students' family types as the conjugal and extended family does not influence their critical thinking skills, and the research has found out that there is no significant difference between the students' capabilities in critical thinking and the number of siblings they have. Agreeing with the other researches in the literature, the number of siblings students have does not affect their critical thinking skills (Öztürk, 2013; Yüksekbilgili, 2019; Özgün, 2019; Usta, 2019).

However, the research has discovered a significant difference between the students' critical thinking skills and the variable of mother's education status. Particularly, the students whose mothers are illiterate or primary school graduates have displayed a lower level of capability in critical thinking when compared to the ones whose mothers are secondary, high-school or university graduates. Moreover, the students whose mothers are university graduates have the highest level of capability in critical thinking. Agreeing with this result, several researches in the literature show the impact of the mother's education status on critical thinking skills (Kahraman, 2008; Görücü, 2014; Turabik ve Gün, 2016; Özgün, 2019; Usta, 2019; Kıran, 2019). However, in the research, it has been found out that the father's education status does not influence the students' critical thinking skills, which was also noted in the studies (Bakan, 2010; Görücü, 2014; Özgün, 2019; Sadioğlu ve Bilgin, 2008; Yüksekbilgili, 2019) by.

The eighth graders' critical thinking levels have displayed a significant difference according to their families' economic status. The level of income might directly affect students' opportunities to reach the sources for knowledge and experience. Also, the level of income has a role not only in students' academic development but also in providing opportunities to attend a sport or art course. The research by Cheung, Rudowicz, Lang, Yue, and Kwan (2001) has pointed out socio-economic status has an influence on students' critical thinking skill development as well as their academic achievements.

Reading habit is also another variable examined in the research. Accordingly, the students' critical thinking skills have changed significantly depending on whether they have a reading habit or not. While Özmütlu, Gürler, Kaymak, and Demir (2014) have stated that there is a difference between students' critical thinking skills and the number of books they have read, Cevher (2008) has not found out any difference.

According to the variable of attending/taking any sport or art course, the eighth graders' critical thinking skills have displayed a significant change. Liu and Tan (2019) have emphasized social events during the primary and secondary school years enhance students' learning activities.

Lastly, there is also a significant difference between the students' critical thinking skills and their Turkish academic achievements from the previous year. Students' achievements in Turkish courses aiming to acquire and develop comprehension and spoken production skills affect their critical thinking skills. The higher the students' grades in Turkish courses, the higher their levels of capabilities in critical thinking will be. This result of the research agrees with the studies by Karabacak (2011) and Usta (2019).